

УДК 351:796.011](477)

Палюх А. Я. – докторант кафедри конституційного права та прав людини Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

Принципи правового регулювання у сфері фізкультури та спорту в Україні

Проаналізовано сучасні підходи до тлумачення поняття принципів, принципів права, принципів правового регулювання. Увагу акцентовано на принципах правового регулювання фізкультури та спорту. Це сфера суспільних відносин, що супроводжує людину протягом життя, проте ґрунтовних досліджень із цієї тематики у сфері права, насамперед – учених-конституціоналістів, досі не здійснено. На конституційно-правовому рівні регламентовано, що держава дбає про забезпечення повного фізичного, психічного та соціального благополуччя громадян. Аналіз положень базового Закону України «Про фізичну культуру і спорт» 1993 року дає підстави для висновку, що він спрямований на врегулювання загальних правових, організаційних, соціальних й економічних засад діяльності у сфері фізичної культури і спорту та відносин зі створення умов для розвитку фізичної культури та спорту. Визначення засад державної політики у сфері фізичної культури і спорту ґрунтується на визнанні фізичної культури та спорту пріоритетним напрямом гуманітарної політики держави; важливим чинником всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя, досягнення фізичної та духовної досконалості людини. З огляду на гуманістичну спрямованість і пріоритет загальнолюдських цінностей, гарантування рівних прав та можливостей громадян у сфері фізичної культури і спорту, можна виокремити загальні принципи правового регулювання фізкультури та спорту в Україні (гуманізм, справедливість, різноманітність, взаємна повага та гендерна рівність, рівність прав і можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту; забезпечення міжнародних стандартів у сфері фізичної культури і спорту, поєднання вітчизняних традицій, досягнень зі світовим досвідом у цій сфері) та спеціальні принципи правового регулювання фізкультури і спорту в Україні (забезпечення безпеки життя та здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, учасників, глядачів спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів; принципи професійної діяльності фізичної культури у сфері освіти, принципи олімпійських ігор; забезпечення доступу осіб з інвалідністю до спортивних споруд тощо).

Ключові слова: принцип; право; правове регулювання; фізична культура; спорт; законодавство.

Постановка проблеми. У науці конституційного права, на жаль, недостатньо дослідженими є питання правового регулювання сфери фізкультури та спорту, зокрема його конституційно-правового рівня в Україні. Хоча успішність розвитку цих сфер і державна політика щодо сприяння їх розвитку залежать, насамперед, від належного правового забезпечення. У цій статті ми зосередимо увагу на такому

базовому елементі, як визначальні засади, тобто принципи регулювання фізкультури та спорту в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аспекти становлення принципів у сфері фізичної культури та спорту, засад регулювання цієї сфери висвітлено в наукових працях Я. Бондаря, М. Булатова, О. Вацеби, І. Гасюка, М. Дутчак, Н. Жмарьова, Н. Камінської, П. Когути, С. Лішук, А. Цьось, Б. Шиян та ін. Водночас питання принципів правового регулювання не можна розглядати без ґрунтовної теоретичної основи, що становлять здобутки теоретиків права, конституціоналістів тощо.

Мета цієї статті – з'ясувати зміст поняття та схарактеризувати принципи правового регулювання фізкультури та спорту в Україні.

Виклад основного матеріалу. У філософського підходу до тлумачення поняття принципу його розглядають як першопочаток, те, що лежить в основі певної сукупності фактів, теорії, науки [1, с. 519]. Юридична енциклопедія пропонує дефініцію поняття «принцип» (франц. *principe*, лат. *principium* – начало, основа) як основні засади, вихідні ідеї, що характеризуються універсальністю, загальною значущістю, вищою імперативністю і відображають суттєві положення теорії, вчення, науки, системи внутрішнього й міжнародного права [2, с. 110].

Новий енциклопедичний словник пропонує таке визначення: принцип (лат. *principium* – начало, основа): 1) вихідне положення якої-небудь теорії, вчення, науки, світогляду, політичної організації; 2) основа побудови або дії якого-небудь пристрою, машини тощо [3, с. 968].

У словнику іншомовних слів принцип визначено як центральне пояснення, особливість, покладена в основу створення або здійснення чого-небудь [4, с. 762].

За словником з конфліктології принцип (лат. *princeps* – перший, головний) – основне, вихідне положення будь-якої теорії, учення, науки, світогляду, політичної організації [5, с. 374].

Поняття принципів вивчає більшість конституціоналістів, оскільки принципи є основоположними ідеями, що мають високий рівень сконцентрованості правових позицій, на них ґрунтується формування правових норм, що регулюють правовідносини.

Принципи – це насамперед ідеї. Елемент узагальнення, піднесений над конкретикою, що властивий ідеї, досить чітко простежується і в принципах права. Потім принципи перетворюються на норми, втілюються в них. Принципи концентрують результат розвитку права, у них втілюється нерозривний зв'язок минулого, сучасного та майбутнього [6, с. 25].

Дослідник А. Колодій визначає принципи права як відправні ідеї його буття, які виражають найважливіші закономірності та підвалини цього типу держави і права, є однопорядковими із сутністю права, утілюють його головні риси, вирізняються універсальністю, вищою імперативністю та загальнозначущістю [7, с. 19].

Поняття загальнолюдських принципів права розглядає Т. Фулей, визначаючи його як зафіксовані в позитивному праві його універсальні нормативні засади, напрацьовані людством як глобальною макроцивілізаційною системою, об'єктивно зумовлені потребами та рівнем розвитку людської цивілізації, втілюють її найкращі здобутки в правовій сфері, визначають сутність і спрямованість правового регулювання, придатні до застосування в будь-якій системі права [8, с. 8].

Принципи правового регулювання фізкультури та спорту в Україні – це вихідні ідеї та положення, які виражають найважливіші закономірності формування правових норм, у сфері врегулювання та забезпечення розвитку фізичної культури, рухової активності населення, популяризації і підтримки спорту в Україні.

Завдання держави дбати про розвиток фізичної культури і спорту визначено в Основному Законі України в ч. 4 ст. 49 [9]. Ця стаття присвячена праву кожного на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування.

Отже, законодавець пов'язує сферу фізкультури та спорту зі здоров'ям людини. У законодавстві України міститься таке визначення: здоров'я – це стан повного фізичного, психічного і соціального благополуччя, а не тільки відсутність хвороб і фізичних вад [10].

Держава дбає про забезпечення повного фізичного, психічного та соціального благополуччя громадян, зокрема шляхом сприяння розвитку фізичної культури та спорту.

Відповідно до Закону України «Про фізичну культуру і спорт» від 24 грудня 1993 року, відносини, ним урегульовані, – це загальні правові, організаційні, соціальні й економічні засади діяльності у сфері фізичної культури і спорту та відносини у створенні умов для розвитку фізичної культури та спорту [11].

Науковці здійснюють спроби виокремити спортивне право як галузь, предметом регулювання якої є сукупність суспільних відносин, що виникають і реалізуються в процесі організації та формування спортивних команд, встановлення вимог до професійних спортсменів, а також під час контролю за дотриманням спеціальних правил, регламентів [12, с. 14]. Водночас

у контексті спортивного права питання фізичної культури або не висвітлюють, або включають його до предмета, не акцентуючи уваги на сутності понять «фізична культура» та «спорт».

У ст. 1 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» визначено спорт як діяльність суб'єктів сфери фізичної культури та спорту, спрямовану на виявлення й уніфіковане порівняння досягнень людей у фізичній, інтелектуальній, іншій підготовленостях шляхом проведення спортивних змагань і відповідної підготовки до них; фізична культура є діяльністю суб'єктів сфери фізичної культури та спорту, спрямованою на забезпечення рухової активності людей з метою їх гармонійного, передусім фізичного, розвитку, ведення здорового способу життя. Окреслено напрями фізичної культури, такі як фізичне виховання різних груп населення, масовий спорт, фізкультурно-спортивна реабілітація [11].

Спорт сприяє виявленню індивідуальних здібностей і досягнень, а фізична культура спрямована на забезпечення рухової активності людей загалом.

Стаття 4 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» регламентує засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту, а саме: визнання фізичної культури та спорту як пріоритетного напрямку гуманітарної політики держави; важливого чинника всебічного розвитку особистості та формування здорового способу життя, досягнення фізичної та духовної досконалості людини, формування патріотичних почуттів у громадян, позитивного міжнародного іміджу держави; забезпечення гуманістичної спрямованості, пріоритету загальнолюдських цінностей, справедливості, взаємної поваги та гендерної рівності; гарантування рівних прав і можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту; забезпечення безпеки життя й здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, учасників та глядачів спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів; сприяння безперервності та послідовності занять фізичною культурою і спортом громадян різних вікових груп; утвердження етичних, моральних цінностей фізичної культури і спорту; створення умов для соціального та правового захисту громадян у сфері фізичної культури і спорту; забезпечення підтримки громадських організацій фізкультурно-спортивної спрямованості; забезпечення різноманітності, високої якості та доступності фізкультурно-спортивних послуг для громадян; створення умов для підтримки напрямів фізичної культури і спорту; забезпечення доступу осіб з інвалідністю до спортивних споруд; заохочення благодійної діяльності у сфері фізичної

культури та спорту; орієнтування на сучасні міжнародні стандарти у сфері фізичної культури і спорту, поєднання вітчизняних традицій, досягнень зі світовим досвідом у цій сфері [11].

Серед зазначених засад визначальними є такі принципи правового регулювання фізкультури та спорту в Україні: гуманізм, справедливість, взаємна повага та гендерна рівність, рівність прав і можливостей громадян у сфері фізичної культури та спорту; забезпечення безпеки життя, здоров'я осіб, які займаються фізичною культурою і спортом, учасників, глядачів спортивних і фізкультурно-оздоровчих заходів; соціальний та правовий захист громадян у сфері фізичної культури і спорту; різноманітність, забезпечення доступу осіб з інвалідністю до спортивних споруд; забезпечення міжнародних стандартів у сфері фізичної культури і спорту, поєднання вітчизняних традицій та досягнень зі світовим досвідом у цій сфері.

Крім того, ст. 26 Закону України «Про фізичну культуру і спорт» містить закріплення принципів професійної діяльності фізичної культури у сфері освіти, а саме: індивідуального підходу, пріоритету оздоровчої спрямованості, широкого використання різноманітних засобів і форм фізичного виховання та масового спорту, безперервності цього процесу протягом усього життя.

3-поміж міжнародних стандартів слід акцентувати увагу на Статуті Олімпійської хартії. У ньому визначено, що сучасний «олімпізм» започаткував П'єр де Кубертен, за ініціативою якого Міжнародний спортивний конгрес Парижа відбувся в червні 1894 року. Міжнародний олімпійський комітет (МОК) було сформовано 23 червня 1894 року [13, с. 10].

Серед принципів олімпійських ігор (олімпізму) Хартія визначає такі:

1. Олімпізм – філософія життя, що спрямована на піднесення та збалансованого поєднання якостей тіла, волі та розуму.

2. Метою олімпізму є постановлення спорту на службу гармонійного розвитку людства з метою сприяння мирному існуванню суспільства, пов'язаному зі збереженням людської гідності.

3. Олімпійський рух – це узгоджена, організована, універсальна та постійна акція, яку здійснюють під верховною владою МОК для всіх фізичних і юридичних осіб, натхнених цінностями олімпізму.

4. Практика спорту – це право людини. Кожна особа повинна мати можливість займатися спортом, без будь-якої дискримінації та в олімпійському дусі, що вимагає утвердження духу дружби, солідарності та чесної гри.

5. Визнаючи, що спорт відбувається в межах суспільства, спортивні організації в Олімпійському русі застосовують політичний нейтралітет. Вони мають права й обов'язки автономії, які передбачають вільне встановлення та контроль спортивних правил, визначення структури й управління їхніми організаціями, маючи право виборів, позбавлене будь-якого зовнішнього впливу, упевненість у забезпеченні принципів належного управління.

6. Використання прав і свобод, викладених в Олімпійській хартії, необхідно забезпечити без будь-якої дискримінації, за ознаками раси, кольору, статі, сексуальної орієнтації, мови, релігії, політичних чи інших переконань, національного або соціального походження, майнового стану, походження чи іншого статусу [13].

Найзагальніші засади правового регулювання у сфері спорту встановлено саме в цьому документі, з-поміж яких: повага до гідності людини, право кожного займатися спортом, заборона будь-яких видів дискримінації, причому цей перелік не є вичерпним.

Статут є специфічним правовим актом, його застосовувати для забезпечення правового регулювання фізкультури та спорту в Україні не можна. Безумовно, визначені вище головні правові позиції мають бути реалізовані. Конституція України надає відповідні гарантії, їх встановлено узагальнено, як засади правового статусу людини в Україні.

Висновки. Принципи правового регулювання фізкультури та спорту в Україні – це вихідні ідеї та положення, які виражають найважливіші закономірності формування правових норм у сфері врегулювання забезпечення розвитку фізичної культури, рухової активності населення, популяризації та підтримки спорту в Україні.

На підставі аналізу доктринальних джерел і нормативно-правових актів України виокремлено поняття й засадничі принципи правового регулювання фізкультури та спорту, зокрема загальні та спеціальні. Власне принципи законодавець чітко не визначає, він обмежився тим, що регламентував засади державної політики у сфері фізичної культури і спорту. Таким чином, базовий Закон у цій сфері правового регулювання було прийнято ще 1993 року, і хоча до нього вносили зміни, однак слід констатувати необхідність його оновлення.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Філософський енциклопедичний словник [Електронний ресурс] / редкол.: В. І. Шинкарук (голова редкол.). – Київ : Абрис, 2002. – 927 с. – Режим доступу: http://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf. – Назва з екрана.
2. Юридична енциклопедія : в 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. – Київ : Укр. енциклопедія, 2003. – Т. 5 : П–С. – 736 с.
3. Новый энциклопедический словарь. – М. : Большая Рос. энцикл., 2001. – 1456 с.
4. Словник іншомовних слів: 23 000 слів та термінологічних словосполучень / уклад. Л. О. Пустовіт та ін. – Київ : Довіра, 2000. – 1018 с.
5. Конфліктологія : слов. / за заг. ред. О. Г. Колба, А. І. Буймістера. – Київ ; Переяслав-Хмельницький : КСВ, 2012. – 592 с.
6. Зайчук О. В. Принципи права в контексті розвитку загальної теорії держави і права [Електронний ресурс] / О. В. Зайчук // Альманах права. – 2012. – Вип. 3. – С. 22–28. – Режим доступу: <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/63854>. – Назва з екрана.
7. Колодій А. М. Конституція і розвиток принципів права України (методологічні питання) : автореф. дис. ... д-ра юрид. наук : 12.00.01 / А. М. Колодій. – Київ : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 1999. – 39 с.
8. Фулей Т. І. Сучасні загальнолюдські принципи права та проблеми їх впровадження в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01 / Т. І. Фулей. – Київ : Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2003. – 16 с.
9. Конституція України: чинне законодавство зі змінами та доповненнями станом на 30 вересня 2016 р. – Офіц. текст. – Київ : ПАЛИВОДА А. В., 2016. – 76 с.
10. Основи законодавства України про охорону здоров'я [Електронний ресурс] : Закон України від 19 листоп. 1992 р. № 2802-XII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12>. – Назва з екрана.
11. Про фізичну культуру і спорт [Електронний ресурс] : Закон України від 24 груд. 1993 р. № 3809-XII. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12>. – Назва з екрана.
12. Заярний О. А. Спортивне право в Україні. Ознаки самостійної галузі / О. А. Заярний, А. В. Куц // Юридичний вісник України. – 2011. – № 50.
13. Olympic-Charter.pdf International Olympic Committee [Electronic resource]. – Access mode: https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/General/EN-Olympic-Charter.pdf#_ga=2.72811354.890643399.1545067945-437423428.1545067945. – Title from the screen.

REFERENCES

1. Shynkaruk, V.I. (Eds.). (2002). *Filosofskyi entsyklopedychnyi slovyk* [Philosophical Encyclopedia Dictionary]. Kyiv: Abrys. Retrieved from http://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskyi_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf [in Ukrainian].
2. Shemshuchenko, Yu.S. (Eds.). (et al.). (2003). *Yurydychna entsyklopediia* [Legal Encyclopedia]. (Vols. 5). Kyiv: Ukr. entsyklopediia [in Ukrainian].
3. *Novyi enciklopedicheskii slovar* [New Encyclopedic Dictionary]. (2001). Moscow: Bolshaia Ros. Encikl. [in Russian].
4. Pustovit, L.O. (et al.). (2000). *Slovyk inshomovnykh sliv: 23 000 sliv ta terminolohichnykh slovospoluchen* [Dictionary of foreign languages: 23,000 words and terminological phrases]. Kyiv: Dovira [in Ukrainian].

5. Kolb, O.H., & Buimistrer, A.I. (Eds). (2012). *Konfliktolohiia [Conflictology]*. Kyiv; Pereiaslav-Khmelnitskyi: KSV [in Ukrainian].
6. Zaichuk, O.V. (2012). Pryntsypy prava v konteksti rozvytku zahalnoi teorii derzhavy i prava [Principles of law in the context of the development of the general theory of state and law]. *Almanakh prava, Almanac law*, 3, 22-28. Retrieved from <http://dspace.nbuv.gov.ua/handle/123456789/63854> [in Ukrainian].
7. Kolodii, A.M. (1999). Konstytutsiia i rozvytok pryntsypiv prava Ukrainy (metodolohichni pytannia) [Constitution and development of the principles of law of Ukraine (methodological issues)]. *Extended abstract of Doctor's thesis*. Kyiv: Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka [in Ukrainian].
8. Fulei, T.I. (2003). Suchasni zahalnoliudski pryntsypy prava ta problemy yikh vprovadzhennia v Ukraini [Contemporary universal human rights principles and the problems of their implementation in Ukraine]. *Extended abstract of candidate's thesis*. Kyiv: Kyiv. nats. un-t im. T. Shevchenka [in Ukrainian].
9. *Konstytutsiia Ukrainy: chynne zakonodavstvo zi zminamy ta dopovnenniamy stanom na 30 veresnia 2016 r. [Constitution of Ukraine: current legislation with amendments and additions as of September 30, 2016]*. Kyiv: PALYVODA A.V. [in Ukrainian].
10. Zakon Ukrainy "Osnovy zakonodavstva Ukrainy pro okhoronu zdorovia": vid 19 lystop. 1992 r. No. 2802-XII [Law of Ukraine "The Fundamentals of Ukrainian Legislation on Health Care" from November 19, 1992, No. 2802-XII]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2801-12> [in Ukrainian].
11. Zakon Ukrainy "Pro fizychnu kulturu i sport": vid 24 hrud. 1993 r. No. 3809-XII [Law of Ukraine "On Physical Culture and Sports" from December 24, 1993, No. 3809-XII]. (n.d.). zakon.rada.gov.ua. Retrieved from <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3808-12> [in Ukrainian].
12. Zaiarnyi, O.A., & Kuts, A.V. (2011). Sportyvne pravo v Ukraini. Oznaky samostiinoi haluzi [Sporting rights in Ukraine. Signs of an independent industry]. *Yurydychnyi Visnyk Ukrainy, Legal Bulletin of Ukraine*, 50 [in Ukrainian].
13. Olympic-Charter.pdf International Olympic Committee. (n.d.). stillmed.olympic.org. Retrieved from https://stillmed.olympic.org/media/Document%20Library/OlympicOrg/General/EN-Olympic-Charter.pdf#_ga=2.72811354.890643399.1545067945-437423428.1545067945 p. 99.

Стаття надійшла до редколегії 11.09.2018

Paliukh A. – Doctoral Student of the Department of Constitutional Law and Human Right of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine

The Principles of Legal Regulation of the Physical Culture and Sports in Ukraine

Analyzes the modern approaches to understanding the concept of principles, principles of law, the principles of legal regulation of focuses in particular on the principles legal regulation physical education and sport. It's such a sphere of social relations that we accompany virtually throughout life, but deprived of fundamental research on the part of lawyers, first of all, scientists in constitutional law and other scientists. The constitutional and legal levels stipulated that the State cares about

providing the complete physical, mental and social well-being of the citizens. An analysis of the provisions of the Basic Law of Ukraine «On physical culture and sport» 1993 leads to the conclusion that it is aimed at the settlement of General legal, organizational, social and economic foundations of the activity in the sphere of physical culture and sports and relations in creating conditions for the development of physical culture and sports. The definition of the principles of the State policy in the sphere of physical culture and sport is based on the recognition of physical culture and sports as a priority direction of humanitarian policy; an important factor in the all-round development of the personality and the formation of a healthy way of life; recognition of sport as an important factor of achieving physical and spiritual perfection of man. Based on humanistic and priority of general human values, guaranteeing equal rights and opportunities of the citizens in the sphere of physical culture and sport, you can focus on the General principles of legal regulation of physical culture and sports in Ukraine (humanism, justice, diversity, mutual respect and gender equality, the equality of rights and opportunities of the citizens in the sphere of physical culture and sport; providing international standards in the sphere of physical culture and sport, a combination of local traditions and the achievements of the international experience in this field) and the principles of legal regulation of the physical culture and sports in Ukraine (security and life the health of individuals who are engaged in physical culture and sports, the participants and the viewers of sports and fitness activities; the principles professional activities of physical culture in education, principles of the Olympic Games; access of persons with disabilities to sports facilities, etc.).

Keywords: principle; law; legal regulation; physical culture; sport; legeslation.